

DR. WOPERA ZSUZSA
tanszékvezető egyetemi tanár,
Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar,
Polgári Eljárásjogi Tanszék
elnök, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

AZ UNIÓS JOG HATÁSA A CSALÁDJOGI PEREKRE

<https://doi.org/10.61382/MJE-Ertekezések.2024.Wopera.335>

Összefoglaló

A tanulmány a családjog területét érintő uniós jogalkotás aktuális kérdéseit elemzi. Az uniós jogalkotás jelentős hatást gyakorolt az utóbbi években a családjogi ügyek eljárásjogi szabályozására: a joghatóságra, a határozatok elismerésére és végrehajtására és az alkalmazandó jogra. A tanulmány részletesen elemzi a Brüsszel IIb rendelet házastárs szokásos tartózkodási helyét értelmező európai bírósági joggyakorlatot és annak következményeit a magyar polgári eljárásjogra. A tanulmány részletesen elemzi továbbá a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) Brüsszel IIb rendelet szempontjából releváns rendelkezéseit, köztük pl. a joghatóság átadásával kapcsolatos szabályokat szülői felelősségi ügyekben. A tanulmány részletesen foglalkozik a külföldön egyre gyakoribb, bíróságon kívüli házasságfelbontások magyar polgári anyagi- és eljárásjogra gyakorolt hatásaival is.

Kulcsszavak: polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés; családjogi jogviták; Brüsszel IIb rendelet, házassági ügyek; szülői felelősségi ügyek, szokásos tartózkodási hely; bíróságon kívüli házasságfelbontás.

1. Bevezetés

Nem túlzás azt állítani, hogy a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés terén a családjog az egyik olyan terület, amelyre az uniós jog a legnagyobb hatást gyakorolta az utóbbi évtizedekben és amely a legjobban átformálta e jogág nemzetközi magánjogi szabályozása mellett a polgári eljárásjogi szabályozás érintett részeit is. ALEGRÍA BORRÁS 2008-ban, a családjogot érintő uniós jogalkotás hajnalán már azt mondta, hogy „a családjog új fejezetet nyitott az európai integrá-

ció történetében. Ezen a területen rövid idő alatt napvilágot látott uniós jogalkotási aktusok megváltoztatták a családok nemzetközi magánjogi szabályozásának átfogó képét Európában.¹ De más szerzők is hasonló véleményen voltak az uniós jogi szabályozás e szegmensét illetően,² továbbá nem elhanyagolható az Európai Unió Bíróságának (a továbbiakban: EUB) e területet érintő kiterjedt jogértelmező és jogfejlesztő tevékenysége sem.

Kétségtelen ugyanakkor, hogy a családjog rendkívül szenzitív szabályozási terület, ahol a tagállamok szuverenitásféléte is igen erőteljes. E körben elegendő, ha a házasság intézményével kapcsolatos vitákra gondolunk. Erre tekintettel az Európai Unió Működéséről szóló szerződés (EUMSZ) a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén különleges jogalkotási eljárást határoz meg a családjogi ügyekre. Az EUMSZ 81. cikk (3) bekezdése szerint „a több államra kiterjedő vonatkozású családjogi kérdésekre vonatkozó intézkedéseket különleges jogalkotási eljárás keretében a Tanács állapítja meg. A Tanács az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően egyhangúlag határoz.”

Kiemelendő, hogy éppen a családjog területén jött létre 2010-ben az első megerősített együttműködés, a Tanács 1259/2010/EU rendelete a házasság felbontására és különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködésről, a Róma III rendelet, mert nem sikerült elérni az egyhangúságot.³ 2016-ban a házastársak és a bejegyzett élettársak vagyoni viszonyait rendező két rendeletet is megerősített együttműködés keretében fogadta el a Tanács.⁴

¹ ALEGRÍA BORRÁS: Lights and shadows of Communitarisation of Private International Law: Jurisdiction and Enforcement in Family Matters with regard to relations with third States. In: ALBERTO MALATESTA – STEFANIA BARIATTI – FAUSTO POCAR (eds.): *The External Dimension of EC Private International Law in Family and Succession Matters*. Cedam, Padova, 2008, 99.

² GEERT DE BAERE és KATHLEEN GUTMAN találó megállapítása szerint a korábbi szakirodalom az európai családjogot „Hamupipőke”-ként emlegette, mert azt nyilvánvalóan elhanyagolták az európai magánjog más területeihez képest. Mára azonban az európai családjog sokkal inkább „Csipkerózsikához” hasonlítható, amely felébredt hosszú álmából az európai szintű kezdeményezéseknek, intézkedéseknek és esetjognak köszönhetően, nem is beszélve az e témával foglalkozó tudományos kutatásokról. Lásd: GEERT DE BAERE – KATHLEEN GUTMAN: The impact of the EU and the ECJ on European family law. *European Family Law*, Volume 1, 2016. 5–48. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781785363016.00014>, <https://www.elgaronline.com/downloadpdf/edcollchap/edcoll/9781785363009/9781785363009.00010.pdf> (2024. április 12.)

³ A jogalkotási folyamat részletesen bemutatja: WOPERA ZSUZSA: *Az európai családjog kézikönyve*. HVG-ORAC Kiadó, 2012.

⁴ A Tanács (EU) 2016/1103 rendelete (2016. június 24.) a házassági vagyoni rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról, továbbá a Tanács (EU) 2016/1104 rendelete (2016. június 24.) a bejegyzett élettársi kapcsolatok vagyoni hatásával kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról.

Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozásának 20. évfordulója alkalmából jelen tanulmány keretei között néhány olyan, elsősorban eljárásjogi jogintézmény elemzésére fókuszálunk, amelyekre álláspontunk szerint az uniós jog kifejezetten nagy hatást – nevezhetjük ezt akár sokkhatásnak is – gyakorolt, néhány esetben teljesen átformálva a jogintézmény korábbi szabályozását, de mindenképpen szemléletváltást generálva a jogalkalmazásban.⁵

2. A bíróság joghatóságát érintő kérdések

Nemzetközi elemmel rendelkező jogvitában a magyar bíróságnak elsőként a joghatóságának fennállása vagy annak hiánya kérdésében kell állást foglalnia. A családjog területét érintő uniós jogalkotás az 1990-es évekre datálható, amely kezdeti szakaszában a házassági ügyekre fókuszálva a joghatósági és az ezekkel szorosan összefüggő elismerés és végrehajthatóvá nyilvánítási kérdésekre koncentrált.⁶

2.1. A szokásos tartózkodási hely kapcsolóelve

Magyarország Európai Unióhoz történő csatlakozását követően a magyar jogalkalmazók számára óriási változást jelentett, hogy a bíróság joghatóságát már nem a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. tvr. szabályai alapján kellett megállapítani pl. házassági ügyekben és a házastársaknak a per során előterjesztett szülői felügyeletét érintő keresetének elbírálására, hanem arra – uniós tagállamok közötti viszonylatban – az 1347/2000/EK rendelet,⁷ a Brüsszel II rendelet rendelkezései voltak irányadók. E rendelet pedig a joghatóság elsődleges kapcsolóelvéként a házastárs/házastársak szokásos tartózkodási helyét határozta meg. Az állampolgárság házassági ügyekben csak akkor jelentett – és jelent a hatályos szabályozás alapján is – kapcsolóelvet, ha a házastársak közös állampolgársággal rendelkeznek.

Komoly szemléletváltást igényelt a jogalkalmazók részéről egyfelől annak elfogadása, hogy elsődlegesen nem a magyar szabályozás határozza meg a bíróság jogha-

⁵ Lásd ezzel kapcsolatban részletesen: NAGY CSONGOR ISTVÁN: Az EU nemzetközi magánjogának család- és öröklési jogi szabályai a magyar bíróságok gyakorlatában. *Családi Jog*, 2022/3. szám, 37–42.

⁶ Lásd ezzel kapcsolatban részletesen: WOPERA ZSUZSA: *Az európai családjog kézikönyve*. HVG-ORAC Kiadó, 2012.

⁷ A Tanács 1347/2000/EK rendelete (2000. május 29.) a házassági ügyekben és a házastársaknak a közös gyermekekkel kapcsolatos szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.

tóságát, másfelől, hogy a magyar állampolgárságon alapuló kizárólagos joghatósági szabályozást felváltotta az uniós jog által meghatározott vagylagos és döntően a házastársak szokásos tartózkodási helyén alapuló joghatósági szabályozás.

Megállapítható, hogy napjainkban a több államra kiterjedő vonatkozású családjogi jogviták elsődleges joghatósági kapcsolóelvévé a házastárs, gyermek, tartásra jogosult⁸ stb. szokásos tartózkodási helye vált, de a határon átnyúló öröklési jogvitákban⁹ is főszabály szerint ez határozza meg az eljáró hatóság joghatóságát.

A 2022. augusztus 1-jétől a házassági és szülői felelősségi ügyekben alkalmazandó hatályos uniós jogforrás, a Brüsszel IIb rendelet¹⁰ – hasonlóan más rendeletekhez és a vonatkozó hágai egyezményekhez – szintén nem ad fogalommeghatározást a szokásos tartózkodási hely tekintetében.

Míg a Brüsszel IIa rendelet¹¹ szülői felelősségi ügyekre irányadó joghatósági rendelkezések esetében az EUB már nem sokkal a rendelet hatálybalépését követően értelmezte a gyermek szokásos tartózkodási helyét¹² meghatározó szempontokat,¹³ addig a házassági ügyekben a házastárs szokásos tartózkodási helyének értelmezésével az EUB alig foglalkozott.¹⁴

⁸ Lásd erre vonatkozóan pl. a Tanács 4/2009/EK rendelete a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről (tartási rendelet) 3-4. cikkeit.

⁹ Lásd erre vonatkozóan az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről (öröklési rendelet) 4. cikkét.

¹⁰ A Tanács (EU) 2019/1111 rendelete (2019. június 25.) a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről (átdolgozás).

¹¹ A Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről

¹² Az EUB elsőként az „A” felperes ügyben hozott ítéletében hivatkozott arra, hogy a rendelet 8. cikke értelmében a gyermek szokásos tartózkodási helyét az adott ügy konkrét tényállásában szereplő valamennyi körülmény alapján kell megállapítani. Ezek körében a gyermek valamelyik tagállamban való fizikai jelenlétén kívül más olyan tényezőkre is figyelemmel kell lenni, amelyek arra engednek következtetni, hogy ez a jelenlét semmiképpen sem ideiglenes vagy alkalmi jellegű, és hogy a gyermek tartózkodása együtt jár a szociális és családi környezetbe való, bizonyos fokú beilleszkedéssel. C-523/07. számú „A” által indított ügyben 2009. április 2-án hozott ítélet.

¹³ Lásd erre vonatkozóan részletesen: WOPERA ZSUZSA: *Az európai családjog gyakorlata*. Wolters Kluwer Budapest, 2017, és WOPERA ZSUZSA: A szokásos tartózkodási hely meghatározásának kritériumai a határon átnyúló házassági- és szülői felelősséggel kapcsolatos ügyekben. *Európai Jog*, 2013/2. szám, 1–10.

¹⁴ A Hadadi C-168/08. számú ügy volt az, amelyben a Bíróság részletesen elemezte a házastársak közös állampolgárságának joghatósági kapcsolóelvét, e mellett mindössze a Mikołajczyk C-294/15. számú ügyben érintette a házassági ügyek joghatósági kapcsolóelvéit, általánosságban. A Hadadi-

A Brüsszel IIa rendelet hatálybalépése után 16 évvel, 2021. november 25-én hirdetett ítéletet az EUB az IB és FA közötti C289/20. sz. ügyben. Ebben az ügyben az EUB-nak abban kellett állást foglalnia, hogy a rendeletnek a házassági ügyekre irányadó 3. cikke értelmezhető-e úgy, hogy abban az esetben, ha a házastárs hosszú időn keresztül párhuzamosan két tagállamban él, két szokásos tartózkodási hellyel rendelkezzen.

Az ügyben a francia állampolgárságú férj ír állampolgárságú feleségével 1994-ben kötött házasságának felbontását kezdeményezte 2018-ban Franciaországban, ahol a keresetlevél benyújtását megelőzően már több mint 7 évig dolgozott; ott rendelkezett állandó munkahellyel. Franciaországban bejelentett lakóhelye volt, ahol édesapja lakásában lakott, de a családnak az országban nyaralója is volt. A férj ugyanakkor rendszeresen hazatért Írországba, amely 1999-től a család közös lakóhelyéül szolgált. Az első fokon eljáró francia bíróság szerint nem állt fenn a bíróság joghatósága, mert az, hogy a férj munkahelye Franciaországban volt, nem támasztotta alá kellőképpen, hogy a szokásos tartózkodási helyét szintén ezen országban kívánta kialakítani az egyébként nyilvánvaló pénzügyi, adminisztratív és életviteli következmények ellenére sem. A felperes fellebbezése folytán másodfokon eljáró francia bíróság megállapította, hogy a férj Írországhoz való kötődése nem zárja ki a Franciaországhoz való kötődést évek óta fennálló munkavégzésére is tekintettel. A francia bíróság megállapította, hogy a férj ténylegesen évek óta két tartózkodási hellyel rendelkezik, amelyek közül az egyik az írországi családi tartózkodási hely, a másik pedig a franciaországi szakmai tartózkodási hely, így a felperest Franciaországhoz kötő kapcsolódási pontok a kérdést előterjesztő bíróság álláspontja szerint nem alkalmi vagy eshetőleges jellegűek.¹⁵

A kérdést előterjesztő francia bíróság abban kért értelmezést az EUB-tól, hogy amennyiben a ténybeli körülményekből kitűnik, hogy az egyik házastárs az életét két tagállam között osztja meg, a Brüsszel IIa rendelet 3. cikke értelmében és alkalmazása céljából tekinthető-e úgy, hogy e házastárs két tagállamban rendelkezik szokásos tartózkodási hellyel, miáltal e két állam bíróságai egyaránt joghatósággal rendelkeznek arra, hogy a házasság felbontásáról határozzanak?

Az EUB hangsúlyozta, hogy a szokásos tartózkodási hely fogalma alapvetően ténykérdésként kezelendő, így a kérdést előterjesztő bíróságnak kell megvizsgálnia az adott ügyet jellemző valamennyi ténykörülmény alapján, hogy azon nemzeti bíróság tagállamának területe, amelyhez a felperes fordult, megfelele annak a helynek, ahol a kérelmező a Brüsszel IIa rendelet 3. cikke (1) bekezdése a) pontjára

ügyről lásd részletesen: WOPERA ZSUZSA: A Hadadi-ügy. A kettős állampolgárság megítélése a házassági perek joghatósági szabályaiban. *JeMa*, 2010/1. szám, 66–76.

¹⁵ C-289/20. sz. ügyben IB és FA között 2021. november 25-én hozott ítélet 19. pontja.

nak hatodik franciabekezdése értelmében vett szokásos tartózkodási hellyel rendelkezik.¹⁶

Az EUB egyértelműen arra az álláspontra helyezkedett, hogy a szokásos tartózkodási hely fogalmát főszabály szerint két elem jellemzi: nevezetesen egyrészt az érintett arra irányuló szándéka, hogy érdekeltségeinek szokásos központját egy meghatározott helyen alakítsa ki, másrészt pedig az érintett tagállam területén való, kellő mértékben állandó jellegű jelenlét.

Az EUB utalt arra, hogy annak elismerése, hogy egy házastárs egyidejűleg több tagállamban is szokásos tartózkodási hellyel rendelkezhet, sértené a jogbiztonságot azáltal, hogy növelné a házassági kötelék felbontása tárgyában joghatósággal rendelkező bíróságok előzetes meghatározásához kapcsolódó nehézségeket, és bonyolultabbá tenné azt, hogy a bíróság, amelyhez fordultak, ellenőrizhesse a saját joghatóságát. Az EUB tehát egyértelművé tette, hogy az olyan házastárs, aki az életét két tagállam között osztja meg, e tagállamok közül csak egyben rendelkezhet szokásos tartózkodási hellyel, és így csupán azon tagállam bíróságai rendelkeznek joghatósággal a házassági kötelék felbontása iránti kérelem elbírálására, amelynek területén e szokásos tartózkodási hely található.¹⁷

2.2. A szokásos tartózkodási hellyel kapcsolatos egyes eljárásjogi kérdések

A magyar jogalkalmazás szempontjából kiemelendő, hogy a szokásos tartózkodási helyet megalapozó tényeket, körülményeket minden ügyben egyedileg kell vizsgálnia a bíróságnak, ezért indokolt a keresetlevél záró részében (Pp. 170. § (3) bekezdés b) pont) ezeket lehetőség szerint minél részletesebben előadni. Ha az alperes vitatja a magyar bíróság joghatóságának fennállását, az ezeket alátámasztó tényeket elő kell adnia ellenkérelme érdemi részében az alaki védekezés körében (Pp. 199. § (2) bekezdés a) pont). Amennyiben az alperes jogi képviselő nélkül jár el a személyi állapotot érintő perben, a bíróság joghatóságát vitató nyilatkozatait a perfelvételi tárgyaláson szóban is előadhatja (Pp. 432. § (4) bekezdés).

E helyütt arra is indokolt kitérni, hogy a Brüsszel IIb rendelet hatálya alá tartozó ügyekben a Pp. 176. § (1) bekezdése a) pontja alapján a keresetlevél visszautasítására nem kerülhet sor, mert a kizárt és kizárólagos joghatóság a Brüsszel IIb rendelet alapján nem értelmezhető; a bíróságnak a felperesi és alperesi tényelőadások alapján kell határoznia a joghatósága kérdésében. Amennyiben a bíróság azt állapítja meg, hogy nem állnak fenn a szokásos tartózkodási hely megál-

¹⁶ IB és FA C-289/20. sz. ügyben hozott ítélet 52. pontja.

¹⁷ IB és FA C-289/20. sz. ügyben hozott ítélet 46, 59–62. pontjai.

lapításának feltételei, és emiatt a magyar bíróságnak nincs joghatósága, a Pp. 240. § (1) bekezdés b) vagy c) pontja alapján az eljárás megszüntetésének van helye. A Pp. 240. § (1) bekezdés c) pont alkalmazására pl. házassági ügyekben kerülhet sor, ahol a bíróság joghatósága perbebocsátkozással nem alapozható meg, mert arra a Brüsszel IIb rendelet rendelkezései nem adnak lehetőséget.¹⁸

2.3. A bíróság joghatósága kapcsolt keresetek esetén

Az előző pontban érintett témakörrel szorosan összefügg a házassági keresethez kapcsolt, járulékos kérdésekben fennálló joghatóság kérdése, amikor a magyar bíróság joghatósága pl. a Németországban élő magyar állampolgárságú házastársak közös állampolgársága esetén a Brüsszel IIb rendelet 3. cikk b) pontja alapján fennáll a házasság felbontására, de a házastársak a házasságból született gyermekek felügyelete gyakorlásának rendezését is kérik, akiknek a szokásos tartózkodási helye Németországban van. Ebben az esetben a Brüsszel IIb rendelet 10. cikke alapján lehetőség van arra, hogy a házastársak mint a szülői felelősség jogosultjai megállapodjanak abban, hogy a magyar bíróság a szülői felügyelet rendezésére is joghatósággal rendelkezzen, de ebben az esetben a joghatósági kikötést tartalmazó megállapodásukat csatolni kell a házassági bontókeresethez, mert a magyar bíróság joghatósága ennek hiányában csak a házasság felbontására áll fenn.

Ennél érdekesebb kérdésként merül fel, hogy abban az esetben, ha a magyar bíróság joghatósága külföldön élő házastársak esetén a házastársak közös magyar állampolgársága alapján fennáll a házasság felbontására, tényállásos bontóperben van-e eljárásjogi lehetőség arra, hogy a szülői felügyeletre vonatkozó joghatósági megállapodás hiányában a bíróság a Pp. 459. § (1) bekezdése alapján adott felhatalmazás alapján döntsön a felügyelet kérdésében is olyan gyermekek esetén, akik Magyarországon nem rendelkeznek szokásos tartózkodási hellyel? Itt utalnunk kell arra, hogy ezekben a perekben arra is van lehetőség, hogy a szülői felelősség jogosultjai, ha korábban nem is kötöttek joghatósági megállapodást, azt az eljárás folyamán kifejezett módon (nem hallgatólagosan) megtegyék (Brüsszel IIb rendelet 10. cikk (1) bekezdés b) pont ii) alpont).¹⁹ Ha azonban ilyen megállapodás nem jön létre és az alperes kifejezetten kifogásolja a magyar bíróság joghatóságát, akkor a nemzeti jog feljogosító rendelkezése alapján a bíróság eljárhat-e a szülői felügye-

¹⁸ Lásd erre vonatkozóan részletesen: WOPERA ZSUZSA (szerk.): *A Brüsszel IIb rendelet kommentárja*. ORAC Kiadó, Budapest, 2023.

¹⁹ Lásd erre vonatkozóan részletesen VÁRAI-JEGES ADRIENN magyarázatát a Brüsszel IIb rendelet 10. cikkéhez. In: WOPERA ZSUZSA (szerk.): *A Brüsszel IIb rendelet kommentárja*. ORAC Kiadó, Budapest, 2023. 108–112.

lete tárgyában? A válasz egyértelműen nem a feltett kérdésre, mert a nemzeti jog rendelkezése nem alapozhatja meg bíróság joghatóságát,²⁰ mivel az ellentétes lenne az ügyre alkalmazandó Brüsszel IIb rendelet szülői felelősségi ügyekre meghatározott joghatósági szabályaival. Ennek a helyzetnek az eljárásjogi kezelése tette szükségessé a Pp. 242. § (2a) bekezdésének beiktatását, ilyen esetekben megteremtve az eljárás részleges megszüntetésének lehetőségét.

2.4. A joghatóság átadása más tagállam bíróságának

A Brüsszel IIa rendelet egyik jelentős újítása volt szülői felelősségi ügyekben, hogy a gyermek mindenképp felett álló érdekére figyelemmel a rendelet 15. cikke lehetővé tette, hogy a rendelet szerint joghatósággal rendelkező bíróság kezdeményezze a joghatóság átadását egy, a rendelet szerint joghatósággal nem rendelkező bíróságnak, de amelyhez a gyermeket szoros kötelék fűzi, így alkalmasabb az ügy tárgyalására. Ennek a lehetőségnek egy uniós normában történő megengedése az angol-szász jogból ismert *forum non conveniens* doktrína alkalmazását jelentette, amely jól példázza a szülői felelősség terén kialakított joghatósági szabályok rugalmasságát.²¹

²⁰ Ezt állapította meg az EUB C-604/17. számú PM és AH közötti ügyben hozott végzésében is. Ebben az ügyben a Franciaországban élő bolgár állampolgárságú házastársak kérték Bulgáriában a házasságuk felbontása mellett a szülői felügyelet és a kapcsolattartás rendezését. A gyermek szokásos tartózkodási helye Franciaországban volt. A bolgár bíróság megállapította a joghatóságát a szülői felügyeletet és kapcsolattartást érintő keresetekben is, hivatkozva a bolgár eljárásjog azon rendelkezésre, amely lehetővé teszi, hogy a bíróság a házassági bontóperben hivatalból döntsön a szülői felügyelet gyakorlása, a kapcsolattartás és a gyermek tartása kérdésében. Az EUB végzésében egyértelművé tette, hogy a Brüsszel IIa rendelet 3. cikke szerint a házassági perre joghatósággal rendelkező bíróság nem rendelkezik joghatósággal a házastársak gyermekére vonatkozó felügyeleti és kapcsolattartási jogról való határozathozatalra, ha a gyermek e bíróság megkeresésekor más tagállamban rendelkezik szokásos tartózkodási hellyel.

²¹ Az EUB többször is behatóan foglalkozott a *forum non conveniens* doktrína alkalmazása és az uniós jog kapcsolatával, így pl. a Brüsszel I. rendelet tárgyi hatályával kapcsolatos Andrew Owusu C-281/02. sz. ügyben hozott ítéletében. Itt a Bíróság kifejtette, hogy a Brüsszeli Egyezmény 2. cikke kógens jellegű, és az általa kimondott alapelvtől csupán az Egyezményben kifejezetten előírt esetekben lehet eltérni. Márpedig nyilvánvaló, hogy a *forum non conveniens* tétel alapuló áttételi okról a szerződés létrehozói nem rendelkeztek, noha a Dánia, Írország, valamint az Egyesült Királyság csatlakozásáról szóló, 1978. október 9-i egyezmény kidolgozása során, mint ez az ezen egyezményről szóló, SCHLOSSER által közreadott jelentésből (HL 1979. C 59., 71. o., 77. és 78. pont) kiténik, folyt vita a kérdésben. A jogbiztonság elvének tiszteletben tartása – amely a Brüsszeli Egyezmény egyik célja – nem lenne teljesen biztosítva, ha az Egyezmény alapján joghatósággal rendelkező bíróságnak meg kellene engedni az *forum non conveniens* kifogása alkalmazását. Ugyanis a Brüsszeli Egyezmény preambuluma értelmében az Egyezmény célja a Közösségben az ott lakóhellyel rendelkező személyek jogvédelmének megerősítése, olyan közös joghatósági sza-

Ha a joghatóság elfogadására felkért bíróság átveszi az ügy tárgyalását, a korábban eljáró bíróság megállapítja joghatósága hiányát és az eljárást megszünteti. Fontos hangsúlyozni, hogy az ügy átadására csak akkor kerülhet sor, ha az ügy sajátos körülményei folytán ez a szolgálja a gyermek érdekeit, mely szempontot mindkét bíróságnak vizsgálnia kell.

A joghatóság átadásának lehetőséget a Brüsszel IIb rendelet 12. cikke is biztosítja, sőt 13. cikkében azt az esetet is szabályozza, amikor a joghatósággal nem rendelkező bíróság felkéri az ügyet tárgyaló, joghatósággal rendelkező bíróságot a joghatóság átadására. A gyakorlat azt mutatja, hogy a Brüsszel IIa rendelet 2005. évi hatálybalépését követően néhány évnek el kellett telnie ahhoz, hogy a tagállami bíróságok meglássák a szabályozásban rejlő lehetőséget. Előfordultak azonban olyan esetek, amikor a joghatósággal rendelkező bíróság a joghatóságot, adott esetben több éve tartó eljárást követően olyan tagállami bíróságnak adta át és az vette át, ahová az egyik szülő a gyermeket jogellenesen vitte el. Ez a megoldás teljes mértékben ellentétes a Brüsszel IIb rendelet és „jogelődjai” szabályozási koncepciójával, amelyek jogellenes elvitel vagy visszatartás esetén a joghatóság fennmaradását tűzik ki célul. A rendeletek *perpetuatio fori*-t (fórum fennmaradása, folytonossága) teremtenek a gyermek jogellenes elvitele avagy visszatartása esetére, ami azt jelenti, hogy azon tagállam bíróságainak a joghatósága marad fenn a szülői felelőséggel kapcsolatos ügyekre, melynek területén a gyermek a jogellenes elvitelt megelőzően jogszerűen rendelkezett szokásos tartózkodási hellyel, vagyis azok a jogellenes elvitel után is megőrzik joghatóságukat, mely joghatóság pedig csak szigorú feltételek teljesülése esetén szállhat át a gyermek „jogellenes” tartózkodási helye szerinti tagállam bíróságaira.

Kiemelendő, hogy sem a Brüsszel IIa, sem a Brüsszel IIb rendelet – értelemszerűen – nem tartalmaznak eljárási szabályokat arra, hogy a nemzeti eljárásjogokban milyen eljárásjogi keretek között kerülhet sor a joghatóság átadására. A legkritikusabb elemnek azt gondolom, hogy amennyiben nem a felek kérelmére kerül sor a joghatóság átadásának kezdeményezésére, hanem hivatalból, az azzal egyet nem értő fél számára milyen jogorvoslati lehetőség áll rendelkezésre? Abban az esetben, ha hivatalból kerül sor a joghatóság átadásának kezdeményezésére, és a megkere-

bályok előírásával, amelyek biztosítják a joghatóság valamely meghatározott jogvita ügyében eljáró különböző nemzeti bíróságok közötti megosztásának egyértelműségét. Márpedig a *forum non conveniens* elméletének alkalmazása, amely széles mérlegelési lehetőséget biztosít az eljáró bíróságnak annak megítélésében, hogy valamely külföldi fórum alkalmasabban valamely jogvita érdemi eldöntésére, érintheti a Brüsszeli Egyezményvel, különösen annak 2. cikkével felállított joghatósági szabályok előreláthatóságát és így a jogbiztonság elvét, mint ezen Egyezmény alapját. A Bíróság 2005. március 1-jén Andrew Owusu kontra Villa Holidays BalInn Villas cégneven eljáró N. B. Jackson és mások között C-281/02. sz. ügyben hozott ítéletének (37)-(42) pontjai. [EBHT 2005 I-01383.]

sett külföldi bíróság átveszi a joghatóságot, az átadó bíróság az eljárást megszünteti. E végzés ellen ugyan van helye fellebbezésnek, de az annak való helytadás esetén sincs arra eljárásjogi lehetőség, hogy az átvevő bíróság az ügyet „visszaadja” a joghatóságot átadó tagállami bíróságnak. Ez a helyzet súlyosan sérelmes lehet a Brüsszel IIb rendelet joghatósági szabályai alapján eljárást kezdeményező fél számára és álláspontom szerint ellentétes a tisztességes eljárás elvével is.

Ezt a helyzetet kívánta orvosolni a 2022. évi XXIV. törvény a 473/A. § Pp.-be történő iktatásával. E szerint a joghatóság átadásának kezdeményezése előtt a joghatóságot átadni szándékozó bíróságának még az átadással kapcsolatos előírt intézkedések megtétele előtt az átadás megengedhetőségéről végzést kell hozni, amely fellebbezéssel támadható. A joghatóság átadásával kapcsolatos intézkedések megtételére csak e végzés jogerőre emelkedését követően kerülhet sor.

3. A külföldön, bírósági közreműködés nélkül felbontott házasságok jogi hatásai

Az előzőekben a joghatósággal összefüggésben olyan kérdéseket tárgyaltunk, amelyek az elmúlt 20 évben nagy hatást gyakoroltak nemzetközi magánjogi és polgári eljárásjogi szabályainkra. Jelen részben az uniós jogból eredő azon hatásokkal kívánok foglalkozni, amelyek jelenleg még kisebb mértékben, de a jövőben biztosan nagy hatással lehetnek a magyar jogra: ez az ún. „*out of court divorces* vagy *private divorces*” kérdésköre. 2022-ben született meg ebben a tárgyban az EUB első döntése,²² amely egyértelmű szempontokat határozott meg a bírósági közreműködés nélkül felbontott házasságok jogi megítélését illetően.

3.1. Bíróságon kívüli házasságfelbontás külföldi modelljei

Az elmúlt 10 évben egyre több uniós tagállam joga teszi lehetővé, hogy a házastársak a házasságuk felbontását bíróságon kívül is kérhessék közjegyző, anyakönyvvezető vagy más fórum előtt. A tagállami szabályozások eltérőek a tekintetben, hogy a házasságot felbontó hatóságnak kell-e érdemi vizsgálatot lefolytatnia a házasság felbontása előtt vagy a hatóságnak lényegében a felek magánjogi megállapodást nyilvántartásba vevő funkciója van. A következőkben bemutatunk néhány külföldi megoldást.

²² C-646/20. sz. Senatsverwaltung für Inneres und Sport, Standesamtsaufsicht és TB közötti ügy.

Olaszországban 2014-től van lehetőség bíróságon kívüli házasságfelbontásra, amelyre az olasz jog kétféle lehetőséget biztosít. Lehetővé teszi, hogy a felek ügyvédi közreműködéssel tárgyalási megállapodást (*convenzione di negoziazione assistita*) kössenek. Ez a lehetőség olyan házaspárok számára lehetséges, akik közös megegyezéssel kívánnak különválni vagy a házasságukat felbontani, vagy házasságuk polgári jogi joghatásait megszüntetni, illetve a különválásuk vagy házasság felbontásuk feltételeit módosítani, abban az esetben is, ha vannak kiskorú gyermekeik vagy már nagykorú, de pl. fogyatékoságuk miatt eltartásra és gondozásra szorulnak.²³ Ha a házaspárnak nincsenek kiskorú, vagy olyan gyermekeik, akik már nagykorúak, de eltartásra szorulnak, a házaspárok számára arra is lehetőség van, hogy az anyakönyvvezető (anyakönyvi hivatal) előtt olyan megállapodást kössenek, amely megerősíti különválásukat vagy házasságuk felbontását vagy házasságuk polgári jogi joghatásainak megszüntetését illetve a különválásuk vagy házasság felbontásuk feltételeinek módosítását.²⁴

Spanyolországban 2015-től van lehetőség a közjegyző előtti házasságfelbontásra.²⁵ A törvény felhatalmazza a közjegyzőket arra, hogy mind belföldi, mind nemzetközi ügyekben engedélyezzék a házasság közös megegyezéssel történő felbontását. E célból a házastársaknak szabályozási megállapodást kell kötniük (Ptk. 87. cikk). A közjegyző nem állíthat ki közokiratot a házasság felbontásáról, ha az egyezség hátrányos az egyik házastársra nézve, vagy ha vannak eltartásra szoruló kiskorúak vagy megváltozott cselekvőképességű kiskorúak. A közjegyző akkor sem bonthatja fel a házasságot, ha a felek nem jelennek meg előtte személyesen. A gyakorlatban azonban ez utóbbi követelmény 2021-ben megszüntetésre került, amely lehetővé teszi különleges meghatalmazott részvételét az eljárásban.²⁶

Portugáliában is lehetőség van a házasság közös megegyezéssel való felbontására az anyakönyvi hivatalokban, ha a kérelemhez csatolják a pár közös vagyonának megosztásáról, a házastársi közös lakás használatáról, a tartásra szoruló házastárs tartására vonatkozó megállapodást és a megállapodás a gyermekekkel kapcsolatos

²³ Decreto legge 12 settembre 2014 n. 132. 2. és 6. §-ok <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto-legge:2014-09-12;132!vig> (2022. 3. 11.)

²⁴ Decreto legge 12 settembre 2014 n. 132. 12. § <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto-legge:2014-09-12;132!vig> (2022. 3. 11.)

²⁵ MARTA REQUEJO ISIDRO: Private International Law of Out-of Court Divorce. The Spanish Case in a Nutshell. <https://eapil.org/2023/03/14/private-international-law-of-out-of-court-divorce-the-spanish-case-in-a-nutshell/> (2024. 4. 18.)

²⁶ MARTA REQUEJO ISIDRO: Private International Law of Out-of Court Divorce. The Spanish Case in a Nutshell. <https://eapil.org/2023/03/14/private-international-law-of-out-of-court-divorce-the-spanish-case-in-a-nutshell/> (2024. 4. 18.)

szülői felelősség gyakorlásáról, vagy az ezt szabályozó bírósági ítéletről szóló igazolást, ha erről korábban bíróság döntött.²⁷

Franciaországban az igazságszolgáltatás korszerűsítéséről szóló, 2016. november 18-i törvény²⁸ 2017. január 1-jétől lehetővé teszi, hogy a házastársak házasságuk megegyezéssel történő felbontását és az azzal összefüggő járulékos kérdéseket bíróságon kívüli eljárásban is rendezhessék, kivéve, ha a kiskorú gyermek meghallgatása válik szükségessé. A jogi képviselővel eljáró felek végrehajtható házasság-felbontási egyezséget kötnek, amelyet közjegyző vesz nyilvántartásba. Az eljárásban mindkét félnek jogi képviselővel kell eljárnia, ahol a jogi képviselők készítik elő a házasság-felbontásra vonatkozó egyezséget, amelyet a felek 15 napos „elállási” időt követően írhatnak alá, ezt követően az ügyvédek ellenjegyzik az okiratot. A megállapodást rögzítő okiratot ezt követően közjegyző nyilvántartásba veszi, ezzel biztosítva végrehajthatóságát. A házasság felbontása a közjegyzőnél történő nyilvántartásba-vétel napján szűnik meg. A közjegyző az eljárásban csak az eljárási szabályok betartását ellenőrzi, és értesíti a feleket, ha a közrend sérelmét észleli. A közjegyző ezt követően olyan igazolást bocsát ki, amely lehetővé teszi a volt házastársak vagy ügyvédjük számára, hogy az anyakönyvi nyilvántartásba bejegyezhesék a házasságuk felbontását. Nincs lehetőség ilyen egyszerűsített eljárásban a házasság felbontására, ha az ítéltképesége birtokában lévő gyermek kéri a meghallgatását a Polgári Törvénykönyv 388-1. cikkének megfelelően. Ha a gyermek a meghallgatását kéri, az ügyvédeknek a bíróság elé kell terjeszteniük az ügyet, hogy a bíró meghallgathassa a gyermeket, vagy intézkedhessen a meghallgatásáról. Ebben az esetben, a házasság felbontásáról és a járulékos kérdésekről is a bíróság hoz határozatot.²⁹

Lettországban is felbonthatja a házasságot a házastársak közös kérelme alapján közjegyző, amelyet a közjegyzőkről szóló törvény szabályoz. Közjegyző akkor bontja fel a házasságot, ha a házastársak megegyeztek a házasság felbontásáról, nincs közös kiskorú gyermekük vagy közös vagyonuk, vagy amennyiben közös kiskorú gyermekük vagy közös vagyonuk van, írásban megállapodtak a közös kiskorú gyermek felügyeletéről, a kapcsolattartásról, a gyermek tartásáról és a közös vagyon megosztásáról.

²⁷ A házasság felbontásának anyagi jogi hátterét a Código Civil Decreto-Lei n.º 47344 tartalmazza. <https://dre.pt/dre/legislacao-consolidada/decreto-lei/1966-34509075> A statisztikák szerint Portugáliában a házasságok 68,7%-át közös megegyezéssel bíróságon kívül a Conservatória do Registo Civil hatóság előtt bontják fel. <https://www.expatica.com/pt/living/love/getting-a-divorce-in-portugal-1174558/#overview> (2024. március 18.)

²⁸ Loi n.º 2016-1547 du 18 novembre 2016 de modernisation de la justice du XXIe siècle 4. 03.11.)

²⁹ <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000033418805> (2024. 3. 11.).

Észtországban az anyakönyvi hivatal vagy a közjegyző a házastársak egyetértése esetén mondhatja ki a házasság felbontását. A házasság felbontásának jogi következményei is meghatározhatók a házastársak közötti megállapodásban. Amennyiben a házastársak között nem jön létre egyezség a házasság felbontásának körülményeiben, nincs lehetőség peren kívüli megoldásra.³⁰

A fentieken kívül Görögországban, Romániában és Szlovéniában is van lehetőség bíróságon kívüli házasság-felbontásra.³¹

3.2. Az EUB C-646/20. sz. ügyében hozott ítéletének következtetései

A Bíróság 2022. november 15-én hirdetett elsőként ítéletet olyan ügyben, amelynek tárgya bíróságon kívüli házasságfelbontásról hozott döntés értelmezése volt. A C-646/20. sz. *Senatsverwaltung für Inneres und Sport, Standesamtsaufsicht és TB közötti ügyben* az eljárás tárgyát az a kérdés képezte, hogy bejegyezhető-e további elismerési eljárás nélkül a német házassági anyakönyvbe a házasság Olaszországban, a házastársak által az anyakönyvvezető előtt tett egybehangzó nyilatkozatával történt házasságfelbontás.³² Az EUB a tekintetben is egyértelmű szempontokat adott, hogy mikor minősül határozatnak, illetve közokiratnak vagy megállapodásnak egy házasságot felbontó bíróságon kívüli döntés.

Az EUB világossá tette, hogy a bíróságon kívül hozott döntés jogi minősítése nem a tagállami nemzeti jog besorolásán alapul, mert a rendelet szerinti „határozat” kifejezést autonóm módon, az uniós jogban önállóan és egységesen kell értelmez-

³⁰ Az egyes tagállamok bíróságon kívüli házasság felbontással kapcsolatos információi megtalálhatók: https://e-justice.europa.eu/45/HU/divorce_and_legal_separation?init=true (10. pont) (2022. 3. 11.) Lásd továbbá: MALTE KRAMME: *Private Divorce in Light of the Recast of the Brussels IIbis Regulation*. *Zeitschrift für das Privatrecht der Europäischen Union*, 18. kötet. 2021/3. szám, 101. DOI: <https://doi.org/10.9785/gpr-2021-180304>

³¹ Az egyes tagállamok bíróságon kívüli házasság felbontással kapcsolatos információi megtalálhatók a https://e-justice.europa.eu/45/HU/divorce_and_legal_separation?init=true portál 10. menüpontja alatt.

³² Az ügy tényállása szerint a német és olasz kettős állampolgárságú TB 2013. szeptember 20-án házasságot kötött az olasz állampolgárságú RDvel Németországban, ahol a házasságkötést bejegyezték a berlini házassági anyakönyvbe. A gyermektelen házastársak első alkalommal 2017. március 30-án jelentek meg az olasz anyakönyvvezető előtt a 132/2014. sz. törvényerejű rendelet 12. cikke szerinti házasságfelbontással kapcsolatos peren kívüli eljárás lefolytatása céljából. Nyilatkozatuk megerősítése céljából második alkalommal 2017. május 11-én is megjelentek. A házasság felbontására harmadik alkalommal történő megjelenésüket követően került sor 2018. február 15-i hatállyal. Amikor TB a házasság felbontásának elismerését és bejegyzését kérte a berlini anyakönyvbe, az eljáró hatóságok bizonytalanok voltak a döntés jogi minősülését illetően, ezt követően került sor az EUB előtti eljárás kezdeményezésére.

ni, emiatt az ilyen, bíróságon kívüli hatóságok által hozott határozatokat a rendelet szerint automatikusan el kell ismerni a többi tagállamban.³³

Az EUB egyértelművé tette, hogy a házasság felbontására vonatkozó olyan megállapodások, amelyeket valamely bíróság vagy bíróságon kívüli hatóság a nemzeti jogszabályoknak és eljárásoknak megfelelően lefolytatott érdemi vizsgálatot követően hagyott jóvá, „határozatoknak” minősülnek. Ezzel szemben az eredeti eljárás helye szerinti tagállamban kötelező joghatással bíró más házasság-felbontási megállapodásokat közokiratként vagy megállapodásként kell elismerni.³⁴ Ebből következően éppen ez az érdemi vizsgálat különbözteti meg e határozatokat az e rendeletek értelmében vett közokiratoktól és megállapodásoktól.³⁵

Az EUB megállapította, hogy a szóban forgó esetben az olasz anyakönyvvezető jogszabály által létrehozott hatóság, amely e tagállam joga értelmében hatáskörrel rendelkezik arra, hogy jogilag kötelező erővel kimondja a házasság felbontását és a vonatkozó olasz jog értelmében az anyakönyvvezetőnek személyesen és legalább 30 napos időközrel kétszer szerzi be mindkét házastárs nyilatkozatát, ami azt jelenti, hogy meggyőződik arról, hogy a házasság felbontásába való beleegyezésük érvényes, szabad és tájékozott döntés eredménye. Az anyakönyvvezető ezeken felül vizsgálta a házasság felbontására vonatkozó megállapodás tartalmát, amely során meggyőződött arról, hogy e megállapodás kizárólag a házasság felbontására vagy a házasság polgári jogi hatásainak megszüntetésére irányult, vagyonátruházásra nem, és arról, hogy a házastársaknak nincsen kiskorú gyermekük, sem cselekvőképtelen, súlyos fogyatékkal élő vagy eltartott nagykorú gyermekük, tehát a megállapodás ilyen gyermekekre nem vonatkozik. Ha az anyakönyvvezetőnek kétségei vannak afelől, hogy valamelyik házastársnak a házasság felbontásába való beleegyezése szabad és tájékozott döntés eredménye, ha a megállapodás vagyonátruházásra vonatkozik, vagy ha a házastársaknak olyan gyermeke van, aki nem gazdaságilag független nagykorú gyermek, nem jogosult a házasság felbontásának kimondására.³⁶

³³ Az EUB a C-646/20. sz. *Senatsverwaltung für Inneres und Sport, Standesamtsaufsicht és TB közötti ügyben* hozott ítéletének 41. és 49. pontjai.

³⁴ Az EUB a C-646/20. sz. *Senatsverwaltung für Inneres und Sport, Standesamtsaufsicht és TB közötti ügyben* hozott ítéletének 59-60. pontjai.

³⁵ Az EUB a C-646/20. sz. *Senatsverwaltung für Inneres und Sport, Standesamtsaufsicht és TB közötti ügyben* hozott ítéletének 61-66. pontjai alatt rámutatott arra is, hogy Brüsszel IIa rendelet (14) preambulumbekzdésének és 65. cikkének keletkezéstörténetéből az következik, hogy a rendelet elfogadásával az uniós jogalkotó nem arra törekedett, hogy új szabályokat alakítson ki és vezessen be, hanem kizárólag arra, hogy „világossá tegye” azt a kritériumot, amely lehetővé teszi a „határozat” fogalmának a „közokirat” és a „felek közötti megállapodás” fogalmától való megkülönböztetését, vagyis az érdemi vizsgálat kritériumát.

³⁶ Uo. 64-65. pontok.

Mindezekre tekintettel az EUB megerősítette, hogy az eredeti eljárás helye szerinti tagállam anyakönyvvezetője által kiállított házasságot felbontó okirat, amely a házastársak által kötött és általuk az e tagállam jogszabályaiban előírt feltételeknek megfelelően ezen anyakönyvvezető előtt megerősített, házasság felbontására vonatkozó megállapodást tartalmaz, a rendelet értelmében vett „határozatnak” minősül.

3.3. A Brüsszel IIb rendelet szabályozási megoldásai a bíróságon kívül hozott házassági és szülői felelősséget érintő döntésekre

A külföldön, bíróságon kívül felbontott házasság és esetlegesen az azzal együtt szabályozott szülői felelősségi kérdések elismerésével és végrehajtásával kapcsolatos kérdéseket a Brüsszel IIb rendelet a szerint rendezi, hogy ilyen kérdésben hozott határozatról vagy közokiratról, megállapodásról van-e szó.

Amennyiben a házasságot felbontó és a járulékos kérdésekben való döntés az előző pontban idézett szempontok szerint határozatnak minősül – mert az eljáró szerv joghatósággal rendelkezett a rendelet szerint a házassági ügyre és adott esetben járulékaira és eljárása során érdemi vizsgálatot folytatott le –, arra a Brüsszel IIb rendelet IV. fejezetének 1. szakaszában foglalt általános rendelkezések irányadóak. A rendelet az ipso iure elismerés elvét követi, mely szerint valamely tagállamban hozott határozatot a többi tagállamban külön eljárás előírása nélkül el kell ismerni, az exequatur eljárás megszüntetése miatt pedig valamely tagállamban hozott határozatot (pl. a szülői felelősség rendezéséről), amely az adott tagállamban végrehajtható, egy másik tagállamban is az, anélkül, hogy végrehajthatóvá kellene nyilvánítani.

A rendelet 38. cikke a házassági ügyek tekintetében meghatározza azokat az okokat, amelyek esetében meg kell tagadni a határozat végrehajtását (38. cikk). Az elismerést pl. meg kell tagadni, ha az elismerés nyilvánvalóan ellentétes a tagállam közrendjével.

A rendelet szemléletéből, preambulumbekendéseiből,³⁷ az EUB fent idézett gyakorlatából következően álláspontom szerint nem szolgálhat alapul a közrendi klauzula alkalmazására az, hogy a kérelmező házasságát külföldön nem bíróság bontotta fel.

Ha a házasságfelbontás mellett a szülői felügyeletet érintő kérdésekben is határozott a közjegyző vagy anyakönyvvezető, a rendelet 39. és 41. cikkei alapján az elismerés és végrehajtás megtagadható pl. azon az alapon, hogy a határozat meghozatalára anélkül került sor, hogy az ítéletképessége birtokában lévő gyermek

³⁷ Lásd pl. (55) preambulumbekendést.

számára biztosították volna a véleménynyilvánítás lehetőségét (39. cikk (2) bekezdés).

Ha a bíróságon kívüli szerv nem végez érdemi vizsgálatot a házasság felbontása és a szülői felelősségi kérdések eldöntése során, döntése közokiratnak vagy megállapodásnak minősül a rendelet szerint, és arra a rendelet IV. fejezet 3. szakaszában foglaltak irányadók. A rendelet 64. cikke szerint ezek a rendelkezések csak azokra a közokiratokra és megállapodásokra alkalmazandók, amelyek esetében az eljáró szerv a rendelet II. fejezete szerint joghatósággal rendelkezik. Például a közjegyző a gyermekek tekintetében csak akkor hozhat döntést, ha pl. a gyermekek szokásos tartózkodási helye alapján joghatósággal rendelkezik.

Ez azt jelenti, hogy a rendelet csak akkor teszi lehetővé a közokiratok és megállapodások határokon átnyúló mozgását, ha a közokiratot kiállító, illetve a közokiratot vagy megállapodást nyilvántartó hatóság a rendelet II. fejezete alapján joghatósággal rendelkezik.³⁸

A 65. cikk szerinti további feltétel, hogy a közokirat vagy megállapodás az eredeti eljárás helye szerinti tagállamban jogi kötelező erővel bírjon.

Felmerülhet kérdésként, hogy az elismerés és végrehajtás tekintetében mennyiben van jelentősége annak, hogy határozat vagy közokirat/megállapodás? Annak ellenére, hogy a rendelet több preambulumbekzdése is utal e két döntési forma egyenértékűségére,³⁹ alapvető különbség van több tekintetben is.

Pl. a közokiratok és megállapodások esetén az azokhoz csatolandó tanúsítvány nem állítható ki, ha arra utaló jelek vannak, hogy a közokirat vagy megállapodás ellentétes a gyermek mindenek felett álló érdekével (66. cikk (3) bekezdés). A szülői felelősségi ügyben hozott közokirat vagy megállapodás elismerését, vagy végrehajtását meg kell tagadni, ha az ilyen elismerés a gyermek mindenek felett álló érdekére figyelemmel ellentétes azon tagállam közrendjével, ahol az elismerésre hivatkoznak (68. cikk (2) bekezdés a) pont). Ezek a kritériumok a határozatok esetében hiányoznak a rendeletből.

A tanulmány terjedelmi korlátai nem teszik lehetővé, hogy e kérdés további anyagi jogi és eljárásjogi részleteibe bocsátkozzunk, de álláspontom szerint komoly hatással lesz a magyar jogalkalmazásra, ha magyar bíróságnak kell majd pl. a külföldön, bíróságon kívüli házasságfelbontások esetén szabályozott szülői felügyelet megváltoztatásáról döntenie. Ebben az esetben mi alapján, hogyan fogja tudni értékelni a bíróság például a Ptk. 4:170. § (1) bekezdés szerinti lényeges körülmény-

³⁸ *Gyakorlati útmutató a Brüsszel IIb rendelet alkalmazásához*. Luxembourg, Az Európai Unió Kiadóhivatala, 2023, 140.

³⁹ Pl. (70) preambulumbekzdésben.

változást, ha külföldi hatóság nem folytatott le érdemi vizsgálatot, döntése nem tartalmaz indokolást vagy nem kérte ki az ítéłőképes gyermek véleményét?

Összegzés

Az uniós jog kétségtelenül nagy hatással volt a családjog területét érintő magyar jogalkotásra⁴⁰ és jogalkalmazásra.⁴¹ A tanulmányban mindössze két olyan szabályozási kérdésre fókuszáltunk, amelyen ez a hatás markánsan érezhető volt, nem érintve egyéb, rendkívül fontos kérdéseket, mint pl. az ítéłőképes gyermek véleménynyilvánítási lehetőségének biztosítását vagy a végrehajtási szabályok alakulását az uniós jogegységesítés hatására. Kérdés ugyanakkor, hogy például a joghatóság terén az uniós jog által favorizált kapcsolóelv, a szokásos tartózkodási hely a családjogi jogviták esetében valóban szorosabb kötődést jelent-e egy adott tagállamhoz, mint az állampolgárság?⁴² Nem lett volna célszerűbb megtalálni a megfelelő egyensúlyt a tényleges életvitel helye és az állampolgárság mint joghatósági kapcsolóelv között? A házassági ügyek terén az állampolgárság egyértelműen hátrányban van a szokásos tartózkodási hellyel szemben, különös tekintettel arra, hogy ezekben az ügyekben joghatósági megállapodásra sincs lehetőség.

Álláspontom szerint a hatályban lévő uniós jogi aktusok időszakos felülvizsgálata és átdolgozása során indokolt lenne ezekre, a mindennapokban megjelenő jogkeresői igényekre is nagyobb figyelemmel lenni, mert az uniós jogalkotás EUMSZ 81. cikkében rögzített egyik célja éppen az igazságszolgáltatáshoz való tényleges hozzáférés erősítése, amely a családjogi viták rendezése során még erőteljesebb igényként jelentkezik.

⁴⁰ Lásd példaként legutóbbi jogalkotás terén: a szülői felelősséget érintő nemzetközi igazságügyi együttműködésről szóló 2021. évi LXII. törvényt.

⁴¹ Lásd ezzel kapcsolatban NAGY CSONGOR ISTVÁN: Az EU nemzetközi magánjogának család- és öröklési jogi szabályai a magyar bíróságok gyakorlatában. *Családi Jog*, 2022/3. szám, 37–42.

⁴² Külföldi szakirodalomban lásd pl.: STEVE ZAMMIT BRIFFA: *Habitual residence: a more appropriate and convenient private international law personal connecting factor than either domicile or nationality?* Malta, 2011. <https://www.um.edu.mt/library/oar//handle/123456789/5191>.

Abstract

THE IMPACT OF EU LAW ON FAMILY LAW MATTERS

The study analyses the current issues of EU legislation affecting the field of family law. In recent years, EU legislation has had a significant impact on the procedural regulation of family law matters: jurisdiction, recognition and enforcement of decisions and applicable law. The study analyses in detail the case-law of Court of Justice of the European Union interpreting the habitual residence of the spouse of the Brussels IIb Regulation and its consequences for the Hungarian civil procedure law. The study analyses the relevant provisions of Act CXXX of 2016 on the Code of Civil Procedure from the point of view of the Brussels IIb Regulation, including e.g. rules related to the transfer of jurisdiction in matters of parental responsibility. The study also deals with the effects of out-of-court divorces, which are increasingly common abroad, on Hungarian civil substantive and procedural law.

Keywords: *judicial cooperation in civil matters; family law matters; Brussels IIb Regulation; matrimonial matters; matters of parental responsibility; habitual residence, out-of-court divorce.*